ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КъБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ПЛАНДЗРЭ КЪЫДОКІ

№25 (22.183) • 2012 гъэм мазаем (февралым) и 14, гъубж • Тхъэмахуэм тхуэ къыдокІ • И уасэр соми 3-щ • adyghe@mail.ru adygeale.ru

● Бахъсэн куей

Сурэтхэр **МАМИЙ Руслан** *триахщ.*

Сыт ялэ игъэщыпхъэхэр?

Къэбардей-Балькъэр Республикэм и Іэтащхьэ Къанокъуэ Арсен Бахъсэн районым щыригъэкІуэкІащ куей, кьалэ администрацэхэм я Іэтащхьэхэм я зэІущІэ. Абы и дежкІэ щыІэ Вербицкий Александр, Парламентым и Унафэщі Чеченов Ануар, Правительствэм и Унафэщі Гертер Иван, министрэхэр, ведомствэ зэмылІэужьыгъуэхэм, куейм хьыкъэ къужьхэм я администрацэхэм я Іэтащхьэхэр, Бахъсэн районым и жылагъуэ псоми я лыкІуэхэр.

АПХУЭДЭ зэІущІэхэр нэхъапэІуэкІэ щыкІуэкІащ Адыгэ Республикэм и адрей районхэм, кьалэхэм. Абыхэм щхьэхэуэ щыхэплъат жылагъуэхэм яІэ гугъуехьэм, кьуажэ къэс псом япэ щылэжьыпхъэхэм. Ислъэмей и 4-нэ курыт еджапІэм щкІуэкІэ зэІущІэми кьалэну щызыхуагъэувыжар арат - кьуажэхэм я гугъуехь псоми зыхуэдэр зэгъэщІауэ, ахэр гъэзэкІуэжыныр Іуэху нэхъыщхьэхэм я дежкІэ къыщыІэдэзнырт.

Кьанокъуэ Арсен и пэублэ псалъэм къыщыхигъэщащ зэІущІэр зэхэтыи и пэ кьихуэу КъБР-м и Правительствэм и комиссэ Бахъсэн районым зэрыщылэжьар, Гертер Иван я Іэтащхьэу, министрэхэр куейм и жылагъуэ къэс кІуэурэ, я Іуэху зыІутыр къыгъэпщытар, администрацэхэм я Іэтащхьэхэм, кьуажэдэсхэм яІуащІэурэ я гукъеуэр зэрыжрагъэІар. А лэжьыгъэм кьрикІуахэр я лъабжьэу, яубзыхуащ къэбларэ илъэси 3-5-м кьриубыдэу жылагъуэ къэс щызэфІагъэкІыи хуей Іуэхугъуэр.

- Нобэрей зэІущІэм къыщыштэ дэтхэнэ унафэри гъэзэщІа зэрыхъуи тКІийуэ ди нэІэ тедгъэтынущ. Дэтхэнэ Іуэхури щызэфІэкІыни хуей пІалъэхэр убзыхуауэ щытыпхьэ, лъэм лэжьыгъэ псори кьимыІаесу ддэнукъым, - жиІащ Кьанокъуэ Арсен.

Республикэм и Іэтащхьэм кьыхэригъэльэгъуамкІэ, Бахъсэн куейм мыгъэву гъэзэщІэн щыщІадзэнущ лэжьыгъэ ІэнатІэщІэхэр кьыхэІухьи- ным хуэунэтІа проектипІ. Ахэр кьыхэгъэпэщыным текІуэдэнущ сом мелард 20 хуэдиз. Лэжьыгъэ кьыхэІухьынур 3500-м ноблагъэ. Іэнатіэщіэхэм кьыщыгъэсэбэпынур иужьрейуэ къэунэхуа технологиещІэхэращ.

КъБР-м и Правительствэм и Унафэщі Гертер Иван зи Іэтащхьэу лэжьа комиссэм зэкиригъэІуэгъуэхэм щытепсэлъыхьым кьыхихьэщащ Бахъсэн районым социальнэ мыхьэнэ щызыгъэзащІэу щыІэ Іуэхугъуэхэм я гъэпсыкІуэкІыр.

- ЗыщыгуфіыкІыпхъэщ Бахъсэн куейм и кьуажэ къэс топ джэгупІэ губгъуэ хьэзыру зэриІэм е ар щІадзауэ зэрыщаухуэрэ. Ильэси 10-12 и пэкІэ ар нэхъыбэу зыхущІэкъуу щытар факьырэ мыхъунырт. Иджы а гупым щыхьэ щыІуэкІэ зыхущІэкъуу щытар факьыр

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

Япэ игъэщыпхъэхэр...

(КIэухмр. ПэщIодзэр 1-нэ нас.).

Куеймэр ящыкIэхэмрэ я зыужьынIэхэмкIэ республикэм и къэралыгъо, ахъэ гупищу зэхэзгугъэшыкIэуЗ. Бахъсэн районыр зыхыхьэ гупым хэтщ Тэрч, Лэскэн, Прохладнэ, Аруан, Май куейхэрэн. А гупым 2009-2010 гъэхэм япэ ыуж- пIэр щызубыдар Бахъсэн районращ.

2011 гъэм куейм иIа социально-экономикэ щыты- кIэр къыгъэлъагъуэм, министрым къыхиутэщащ абы щыху мин 61-рэ зэрыщыпсэу, ар республикэм нс щыху бжыгъэм и процент 7,1-рэщ зэрыхъур. Нэгъабэ дунейм кьыгтехьа сабийхэм я бжыгъэкIэ зыхыхьэ гупым Бахъсэн районым япэ ущыпIэр щытыгъщ, А бжыгъэр ику иту республикэм и къэралыгъо гупым 73-кIэ лъагъуэм йофIэкI процент 34-кIэ.

Мусуков Алий зэригъэбелджыламкIэ, куейм щолажьэ промышленэ Iуэхуищ1ап1э 11. Абыхэм 2011-гъэм сом мелуан 420-рэ и уасэ продукцэ къыщIагъэкIащ, Iуэхутхьэбзэ зэмылIэужьыгуэхэр зэфIагъэкIар. Ар 2010 гъэм ахъуэфIэкIам нэхъ процент 7,8-кIэ нэхьыбэщ.

Республикэм мэкъумэщхэкIыу кьыщалэжьым и процент 13,8-р кьезыхьэ- IэжькIэ Бахъсэн районращ. Абы и мэкъумэщ щIапIэмефIэкIыр Дзэлыкъуэ районымрэ Прохладнэ куеймрэщ. Гектари 100 кьэс хъуэхуэу щхьахъуIэ сом мелуани 5,7-рэ и уасэ ерыскъыхьэкI. АтIэ, ику иту республикэм я бжыгъэр сом мелуани 4-м щы- нэсу аращ.

Бахъсэн районым щым нэхьыбэу щелэжьыр уней хъэрычэтщIэхэрщ. Уней щIапIэхэм, фермер хозяйствэхэм, хьэрыучэтыщIэхэм я хозяйствэхэм ратырэ, щыгъуэ кьыщрахьэлIэж мэкъумэщэкIым и процент 85,9-р мэхъу. Аращ мэкъумэщ IэнатIэм зегъэужьыным хуэхэуэу кьэрал программэр и IыхьэжьуI ят кредитыр зэрыгъэфIагъэкIар. Бахъсэн районым кьыщагъэсэбэпыныр кьы- зыихьIар, а зы илъэсым кьриубыдэу кредит 393-рэ кьащтащ, сом мелуан 692,15-рэ и кудаятIыу.

Псори зэхэту куейм мэкъумэщ щIапIэу иIэщ гектар 67538-рэ. Абы щыщу вагъэр гектар 35764-рэ мэхъу, гектар 1830-м жыг хадэхэр щагъэкI, мин 15-м нэсыр мэкъупIэщ, адрейр хъупIэщ. Районым хеубыдэ жылагъуэ 13, зы километр зэбгъуэзнатIэм хуэзэу щыху 74-рэ щыпсоури, абыхэм я процент 95,3-р адыгэщ. ЛъжьапIэ кьыхуагъуэтыным щIэ- лъэIуу, а Iуэхум елжь центрым 2009 гъэм щыху 7709-м, 2010 гъэм щыху 4579-м зыкьыхуагъэзащ. 2011 гъэм и кIэм лжьапIэнщэу куейм щатхар щыху 1070-рэ кьудейщ. КьэлъIуагъэхэм ящыщу лэжьапIэ къыхуагъуэгъафащ 2009 гъэм щыху 1221-м, 2010 гъэм - 1209-м.

Бахъсэн районым и Iуэху зыIутым теухуауэ кьыщыпсалъэм, абы и администрацим и Iэтащхьэ Сыжажэ Хьэсэн кьызэригъэльэгъажэщ, псом хуэмыдэу ефIэкIуащ мэкъумэщ Iэнатl.р. Псалъэм папщIэ, 2010 гъэм яхуэзфIэкIам едзыгъуэ тонн 73-кIэ нэхьыбэ лыхьэкIыу, джэдыкIэуи зы минкIэ нэхьыбэ кьахуэлэжьащ, Iэщыщхуэу яIэм мин 35-кIэ, мэзрэ бжэну ягъэхьум мин 29,5-кIэ, джэдкъащIапIэ мин 502-кIэ хагъэхьуэфащ.

Сыжажэ Хьэсэн кьызэрихигъэщамкIэ, 2009 гъэм щыIа бжыгъэхэм елыатуэ, районым и промышленностым 2010 гъэм хуэзфIэкIар процент 5,9-кIэ нэхъ мащIэщ. Ар кьыхохI «Нализ», «Каратэ», «Зенкъуэ и тхьэкъуэей завод», «Агропромперуэ» акционер обществохэм, нэгъэущI Iуэхущ1ап1э- хэм зыхуагъэзыныжа кьалэнжэр тэмэму зэрахуэмыгъэзэщIажам.

Бахъсэн районым и администрацэм и Iэтащхьэм эпкърыхуэу кьинтэлъэгъуащ жылагъуэ кьэс щелэжьын хуейуэ КьБР-м и Правительствэм и комиссэм иубзыхуэу Iуэхущ1ап1э зыхуэдэр. Кьуаажэ кьэс гугъу езыгъэхьэхэм ящыщу курыт еджапIэхэр, сабий садхэр, узынщагъэр хьэмэнымкIэ Iуэхущ1ап1э зыхуэдэр. Бахъсэн районым и Iуэхущ1ап1э зэгъэпэщыжьын зэрыхуейр. Зеикъуэ щыIэ район сымаджэщыр куейм хуриктъжыркъым, жылагъуэ куэдым ар пэжыжьэщи, иджыри зы район сымаджэщ ямыуэхуэ хъунукъым. КьищынэмыщIауэ, жылагъуэ кьэс гугъу иregъэхь псыр тэмэму зэрамыгъэутым. Абы кьыхэ- IIыуи, Бахъсэн и псы бжьамийхэр щахьэужьыну зэгъущI зэнафэ кьыщащтащ. А Iуэхугъэитращ псом япэ игъэщыпхъэу кьызэхуэсахэм кьалытари.

КьБР-м федеральнэ инспектору щыIэ Вербицкий Александр кIэщIу зэIущIэм щыIэм щыIэ Вербицкий и Iэтащхьэм, Правительствэм, Парламентым я лжьыгъэр зэрыгъэгъуэтащ. Абы кьыхигъэщащ Къэбэрдей-Балъкъэрыр Урысыем и адрей щIыналъэхэм ящыщ щыпсэу зэригъэтынщынымрэ, хьэхьифIу зэригъэпсэунымрэ хуэунэтIащэ властым социально-экономикэ IуэхуитIу пшыхьакIаIэр егупсысауэ, зэкIэлъыхьауэ зэрызэфIигъэкIынымкIэщ, щIыху щхьэхуэм и деж щыщIэдзауэ жылагъуэм, Къэбэрдей-Балъкъэрым кьаруу псори зэрырахьэлIэмкIэщ. ИкIи а щытыкIэ дахэм къэралу унафэщIхэм гульитэ хэха зэрыхуащIыр федеральнэ инспекторым кьыгъэщIащ.

Кьаноковэ Арсен гу лъытащ мэкъумэщ Iэнатl.рэ зэрызиужь щыкIэм республикэм и экономикэр кьызэриIэтыным, иужьрей технологиещIэхэм я фIыгъэкIэ а лъагапIэхэр пIалъэ кIыхькI Бэлъкъэрэй-Балъкъэрым зэрыхуэIыгъынур.

- А IуэхугъэхэмкIэ дэ псомэ япэ дищIыхьэнущ. Ар напIэзэпIэм зэфIэкIыну Iуэхуэкъым. Бэшэчу, дэжьыгъэм махуэ кьэс хэдгъэщIуэр ипэкIэ дыкIуатэмэщ ди мурадэр кьыщыдэхьуIэкIыр. Дэ мыщIкIэ кьыдатыным щIэлъIуныр щыдгъэгъэ, езым ди ахьшэ кьыддэжьыжьфу зедгъэсапхьэщ. Абы папщIэ Iэмал псорИ кьэдгъэсэпхьэ зэжьыгъэ Iэнатl.рэ кьызэIудмыхьу хъунукъым, - жиIащ республикэм и Iэтащхьэм.

ЗэIущIэм и кIэуху Бахъсэн куейм и жылагъуэхэм я хуэдиныбгъэкIыжьрыкъым, иужьрей технологиещIэхэм я фIыгъэкIэ а лъагапIэхэр пIалъэ кIыхькI Бэлъкъэрэй-Балъкъэрым зэрыхуэIыгъынур.

- А IуэхугъэхэмкIэ дэ псомэ япэ дищIыхьэнущ. Ар напIэзэпIэм зэфIэкIыну Iуэхуэкъым. Бэшэчу, дэжьыгъэм махуэ кьэс хэдгъэщIуэр ипэкIэ дыкIуатэмэщ ди мурадэр кьыщыдэхьуIэкIыр. Дэ мыщIкIэ кьыдатыным щIэлъIуныр щыдгъэгъэ, езым ди ахьшэ кьыддэжьыжьфу зедгъэсапхьэщ. Абы папщIэ Iэмал псорИ кьэдгъэсэпхьэ зэжьыгъэ Iэнатl.рэ кьызэIудмыхьу хъунукъым, - жиIащ республикэм и Iэтащхьэм.

Зэ Iущ1ап1э кьыщыдгъэгъ- ащ ежьыгъэ зэрыгъэпсэунымрэ, ящыкIэ зэрыгъэпсэунымрэ, ящыкIэ зэрыгъэпсэунымрэ, ящыкI

ККЪУЭЫУФЭ Хьачим «Гъуаэзм» и нурыр хэзгъыхакъым лЭщЫгъуэм и пшагъуэм

Ипэ адыгэ газетыр дунейм къызэрытехьэрэ илъэси 100 ирикъуащ

Тырку Республикэм и ипэ президент Мустафа Кемаль (Ататюрк)

Генераллиссимус Мыхьмуд Шевкет-пэщэ

Тырку флотым и адмирал Хъурщыд-пэщэ Исмэхьил

Уэзэщакlуэ Лъэсырыкlуэ Хьэрун

Зэдзэкlакlуэ, усакlуэ Къалмыкъ Аднан

(Кlэлъыкlуэр. Пэщlэдзэр №№20-24-хэм итщ).

Адыгэбзэм и lуплъыкlэм хуэдэт а пъохъэнэр, lупэпкъ щнэхабзэм и хъуэпскlыгъуэт, и гъуабжэгъуэщт, абы и нурыр уафэ дахдзэ щыт кlэридзэм тхъ елъэдуам хуэдэт лъэпкъыр - игъащlэм имыIар кьиртыну... Адыгэм я закъуэтэкъым зи хъуэпскlыгъуэ кьэсар. Къэралышхуэм ис лъэпкъ мащlэ хуэдизкъэ хъапэм тхыгъэ зимыIа псоми ятридзат а нэхубзэр.

Ар шэч кьызытумыхьэну щытми, нобэ ди бзэм и lуэху зыхуэжкlуэкъым уи нэр хуэбфlыщ! хъунукъым. Сэ си щхьэкlэ абы сызэрегупсыс-рращи, дытхъэсхъэу, адрейхэм дахущlэбжэу дызэхэмсу, дызэгъусэу мыхьэнэ зиlэ lуэху пылъыкlаxэр дlэзекlыным хуейщ. Щагъуэ Нурий сыми ящlар дигу кьэдыбгъэгъэкlыжьыт. Анэдэлъхубзэм алыфбей иlэтэкъыми, альифбей кьыхуагупсысащ, ар цlыхубзм зэрыхахъэм иlэтэкъыми, газет кьагупсысащ, адыгэбзэкlэ тхыгъэр кьыдагъэкlащ... Я lэр зэтедзауэ, унафэщlхэм яхуэхъущlу зэхэсамэ, ахэр ящlащlкlэ дунейм кьытехьэнутэкъым.

Къэдгъэлъэгъуахэр сыт хуэдизкlэ мыIуэхушхуэри, а гупым ягъэхъхьахэм щыщу нэхъыщхьэр нэгъуэщlу пlэрэ жызоIэ, «Іуэху мыблэм блэ хэсщ» жиIэу Нурий зыфlища тхыгъэм псалъэр къыщыгъэкlакlэ, игъуэ дыдэщ а гупсысэхэр мыбдежи зыщlыIуэтэну. Псори Іуэху мыубгъэ абыхэм я дежкlэ - нэхъ мыубгъэ дыдэу щытар бзэм и щыlэкlэрщ. Тобэ ирехьу, «Іуэху мыубгъэм...» тхыгъэр аратъэнщ публицистикъэ жанрым екlуалlэу ипэ дыдэу адыгэбзэкlэ ятхар. (Уэфlемэ сыт хуэдэ газет жанрми хуэхъ, мы тхыгъэр аратъэнкlэ хъунущ адыгэбзэ журналистикэм и кьежьапlэр).

Хъэрфхэр зэхэсыгъэсыным, ахэр зэкlэлъыпхъу зебгъэсэным и закъуэт Іуэхур сытми! Игъащlэм адыгэбзэм имыIа, имыщlыху псалъэ зэкlэлъытъэкlуэкlэхэм зегъэсэн хуейт. Игъащlэм къэмыхъууэу, **а псэльэкlэр тхэкlэ** щlын хуейт. Щымыгъуазэм зэхегъэщlыкlыгъуейщ абы пылъыр зыхуэдизыр. Зэгъэнщlныгъэм и хъэтыркlэ жыIэмэ, анэдэльхубзэм «бзэгуIуантlэ» хуэщlын хуейт. (Ятlэм мыдрисахэм щыхагъэр я бзэр хэлъыптъэ я бзэр ящlар. Ар гъэбелджыныным нэхъ щlытетхъуэрацн, нобэ къэзэду бгъуэтынущ узытепсэльыхь дыдэр къагурымыIуащlэу, зыгурагъэIуэщынуп нужь имыту, абы зэрыпэльащlын щlэныгъи, гупсысэ зэпэща гуэри якъуэмыIу, ар я Іэщlагъэ бзэми иримыIыжьу, ауэ кlиII-гуэкlэ загъэпатриоту, загъадыгэу, «еIым-еIщ, апхуэдэу щхьэ жыIэнlэхэрэ ди jэнкъыбзэм щхьэкlэ», - жаIэу, баш къыпхуагъэдэпъну хъэщхрхь - технкlэ прогрессу къэхъуар зи гупхъэтlэкlу пащlэм къыпыщlэфтар, къагъэунэхуащ нэгъуэщlэ Іэджэ - гын, топ, кхъухьлъатэ, кино, телефон, компьютер... Псом нэхъ тельыджэу къагупсысар, сыти жыIи, тхыгъыращ. Аращ псори зи гуфlакlэ кьыдэхъэтар. Анэдэхъубзэ псалъэхэр ятlэ щыкlэ мыкъэ бдзыкlэ кьиудыну, пхъэм тридзэну, ятlэ бэлагъым тритхэу кхъуэщыну игъэжьыну зигу кьэкlаIрщ, нужькlэ тхыгъымпlэри къэзыгъэнхуэрацн псом нэхърэ нэхъ гурыхуэрэн, цивилизацэм нэхъыбэ дыдэ хуэзыIэжьари.

Мис аращ къ Щагъуэ Нурий апхуэдэхэм езгъэщlэну сызезыгъэщlуэр. Мис аращ ятlэ дыдэу алфавит къэзыгупсысаурэ жыхуаIэ финикийцхэм, ермэлы (армян) алфавитыр мыкъэ зэхъыпкlыжьа Маштоц Мэсропэ. Гъавянхэм я узэщlакlуэхэу Кириллрэ Мефодийрэ, тхылъхэр зэрыбкlэ зэрытрадзэ Іэмэпсымэр къэзыгупсыса Гуттенберг Иоанн, урысыбзэкlэ тхылъ тедзным и жэрдэмщlакlуэу кьалъытэ, «Первопечатник» жаIэу игъэлъапlэ, Федоров Иван сымэ хуэдэхэр щыхэмэ зэрахуэупсэ Іыхь ящlэну зыщlэу пэджэк lэжьыптъэ Щагъуэ Нурий, «Гъуаэзм» и адрей джакlуэхэм зэфlагъэкlауэ якlэлъытэн щыхуейр.

Ар фlыуэ якъызыгупlуэгуп (дэри тlэкlу дахьэу) куэдрэ нужь итащ Щагъуэм и фэепlъыр зэрагъэльапlэм и щыхэт наIуэхэр республикэм и тхыдэм, и гъащlэм щыгъэзыуным. Занщlэу зэфlэкlауэ щыткъым - Іэджэм уелъэIун, уедэуэн, тебгъэзэжурэ, аргуэру ущlэльэIун хуей хъурт. Сыт хуэдиз зэгуэпыгъуэрэ «волокита» жыхуаIэмрэ хэмыльмэ, ныбжьыгъэгъэм и лъапIагьыр зэрыпlуатэ бзэщ. ЖьэрыIуратхъэм удезыгъэхъэхын, емыкlу къызыгъэхьын хэльхъым - дахагъэрэ губзыгъагъэрэщ. Сабий ирибгъэфlэну, нэхъыжьым пщlэуэ хуэпщlыр ирибгъэнэхуэну уасэ зимыIэжщ. Дипломат бзэщ. Дигу кьэдвгъэгъэжьыкьыт нэчъкъыхытхым, хьэмэ кlэлъыпгъакlуэм Іэнэм щызыбгъащашэ гупитIым, щlэуэ зэблагъэ хъуахэм, я нэхъыжьхъэм я зэпсэльэкlэр. Сытым хуэдизу дахэ, дыгъэм абыхэм я жьыгъэуэхэр! Зы закъуи хьащlэхэм е хэгъэрейхэм къаэхэпшынкъым «Дипломатием и азбукэ» жыхуаIэр идкъуэ. Апхуэдэ дунейм тетми-темытми щlэхъхэркlым. Къеджэкlи, тхэкlи зыщlэу щымыта ди дадджэкъэ я хабзэхэрщ, я нэмысырщ абыхэм я дипломатие щlэныгъэр, я бзэм и щифырыр, и кодыр. Оксфорд е Кембридж къауха фlэкlа пщlэнкъым итIани! Нэхъапэм нэхъ гъэщlэгъуэныжь щыгъащ, дауи. Хасэм жьакlэхуэхэм щагъэпlэ псэльэкlэр, утыку кьрахьэ гъэсэныгъэр, ущиер, ефэндыхэм я уаэхэри хэту, иджы «публицистикэ» жыхуэтlэ ущие къыежьакlыкlэм и лЭужьыгъуэ гуэру щытагъэнущ. Абы уеджэ хъунт «жьэрыIуатэ» е «щыхубз» публицистикэжь. «Жьэрыlуатэ» публицистикэр щапlхъэ дзатъуэ къыщlэкlащ щlыху тхъэкlумэм, нэм занщlэу тхъэгъэза гупсысэ къъIуэтапlэр - радиомрэ телевидензмрэ - диIэ щыхъуам. Тхыгъэ публицистикэм апхуэдэу зиужькъым, занщlэуи къищтагъэнукъым адыгэм а зэмысар.

Гу пъыфтамэ, нобэр къызджэсами, фlирымыкlэ къакlуэу зэхэтха псалъэр нэхъ кууэ зыхьидощlэ тхылъымпlэм кьытедджыкlым нэхъыр.

Мис а зэман зэблэкlыпlэм, Іэщlагъэ зэблэхьыпlэм пыщlа гупсысагъуэхэр фlы дыдэу ищlэм хуэдэщ Щагъуэм. Зыгъэр ар пащхьэм кьиуэ кьоп-салъэ жьыпlэнщ и тхыгъэхэр щыбджкlэ. Къащlэтмэ, апхуэдэ дыдэу, «зыхуэгъэзэныпъэ», уеблэмэ, памфлет теплъэ иIэу, гъэпсащ «Хэкужьым ис адыгэхэ!» тхыгъэр.

ЕтIощlанэ lэщlыгъуэм щыщlидзэм щlэрыщlэу кьыхэзыщlэжьат истамбылакlуэ щlэныгъэр. (Езы хэхэсхэр я мухьэжыр гупым «Иужьрей истамбылакlуэкlэ» ящlэ). Мис абы псэхупlэ кьуртыр-кьым адыгэ публицистым. Иджы ар къэзыгупсысыжьащ Жанокъуэ Пагуэ жыхуаIэ Бзэрдэлым щыщ кьуажэ тет гуэрым и жьыэри, и Іэгъуэблагъэрэ эщlигъэуIуэу, Тыркуэм иришьну нужь иту зэрызэхихарт. Адрей истамбылакlуэхэм къащlащlам фlыуэ щыгъуазэ, и lупэпкъэгъуэрэ зыIуэнкlэ хъунум зи гур дэхащэ хэкупсэр, ипэпкъыпlар ирогулэз, иромэхъащэ аргуэру зы адыгэ гуп гъуэгуанэ хъерсыщым техьэну мурад зэраIэм, ахэр натlэкlэ зыжьхэхэунэр адыгэ псалъэжьым «Истамбул имыкlыр щlолlэ - икlар йолIыхь» жыхуиIэм хуэдэу кьыхэзыщlидзынур мобыкъэм я деж нихьэсын мурадкlэ хуэзэфlэкl кьиртынэркъым. Псомкlи нэхъ игъэкъащlэр бгъкьигъэпщlауэ зыгъэжакъуэ Жанокъуэ Пагуэщ.

Абы и зыжьэкъым. Бгырыс щlэныгъэншэхэм я нэр яхуэзыIуех Уэсмэн империем зэритlысхьэу ахэр зыIуэну бэлыхьлажьэхэм. Абы кьыдэкlуэуи, хегъэгъуазэ Кавказым ис адыгэхэм урысхэр кьаэзрыхуущытыр куэдкlэ зэрыпнэхь игъэм тырку правительствэр адыгэ Іэпхъуэм зэрахущытым нэхъыр, адыгэхэм хэкур хьифладзэ щыхуэмейм ар и зы щхьэгъагъуэ нэхъыщхьэуи къеIыпту.

«Еи! Жанокъуэм дикlыну зыифlэигъуэ ди унэкъуэщхэ! - захуегъаэ Нурий абыхэм епIуащ. - Фэ а хэпъуэгум и пIалъэр фщlэркъым, фыщыгъуазэкъым. Жанокъуэ жиIэ закъуэм зевмыгъэгъапщlэ! Фыуэ фемыгупсысу, нэфырыкlуэу, фи инагъуэр щыгъуэ щlэфкъуэгъэр фыикъежьамэ, тхьэмыщкlагъэ къыфтыысынщ... фыкъыщlэхъеин щыIэкъым, фызыбгъащlэ къэралыр **Кхъу.Хь.**) зы-гъэщlэгъэн къыхуищlэнкlэ, зы тетыгъуэ щхьэхуэ кьриты-нкlэ гуГат».

Дамаск дзэ губернаторым сыт мурад иIэу кьыгъэгуГуаэу пIэрэ адыгэхэр, унагуэу мин къэIэпхъэмэ, щыщlам фIыуэ щыгъуазэ, и lупэпкъэгъуэрэ зыIуэнкlэ хъунум зи гур дэхащэ хэкупсэр, ипэпкъыпlар ирогулэз, иромэхъащэ аргуэру зы адыгэ гуп гъуэгуанэ хьерсыщым техьэну мурад зэраIэм, ахэр натlэкlэ зыжьхэхэунэр адыгэ псалъэжьым «Истамбул имыкlыр щlолlэ - икlар йолIыхь» жыхуиIэм хуэдэу кьыэзрыщlидзынур мобыкъэм я деж нихьэсын мурадкlэ хуэзэфlэкl кьиртынэркъым. Псомкlи нэхъ игъэкъащlэр бгъкьигъэпщlауэ зыгъэжакъуэ Пагуэщ.

Абы и зыжьэкъым. Бгырыс щlэныгъэншэхэм я нэр яхуэзыIуех Уэсмэн империем зэритlысхьэу ахэр зыIуэну бэлыхьлажьэхэм. Абы кьыдэкlуэуи, хегъэгъуазэ Кавказым ис адыгэхэм урысхэр кьаэзрыхуущытыр куэдкlэ зэрыпнэхь игъэм тырку правительствэр адыгэ Іэпхъуэм зэрахущытым нэхъыр, адыгэхэм хэкур хьифладзэ щыхуэмейм ар и зы щхьэгъагъуэ нэхъыщхьэуи къеIыпту.

«Еи! Жанокъуэм дикlыну зыифlэигъуэ ди унэкъуэщхэ! - захуегъаэ Нурий абыхэм епIуащ. - Фэ а хэпъуэгум и пIалъэр фщlэркъым, фыщыгъуазэкъым. Жанокъуэ жиIэ закъуэм зевмыгъэгъапщlэ! Фыуэ фемыгупсысу, нэфырыкlуэу, фи инагъуэр щыгъуэ щlэфкъуэгъэр фыикъежьамэ, тхьэмыщкlагъэ къыфтыысынщ... фыкъыщlэхъеин щыIэкъым, фызыбгъащlэ къэралыр хабзэншэхэ кьыкlыдзэкlэрэкъым, кьыфхуэхеи щыщlэу щlапхъэ дзатъуэ къэралыр нэхъ кууэ зыхьидощlэ тхылъымпIэм кьытедджыкlым нэхъыр.

Мис а зэман зэблэкlыпlэм, Іэщlагъэ зэблэхьыпlэм пыщlа гупгъэсагъуэхэр фlы дыдэу ищlэм хуэдэщ Щагъуэм. Зыгъэр ар пащхьэм кьиуэ кьопсалъэ жьыпlэнщ и тхыгъэхэр щыбджкlэ. Къащlэтмэ, апхуэдэ дыдэу, «зыхуэгъэзэныпъэ», уеблэмэ, памфлет теплъэ иIэу, гъэпсащ «Хэкужьым ис адыгэхэ!» тхыгъэр.

ЕтIощlанэ lэщlыгъуэм щыщlидзэм щlэрыщlэу кьыхэзыщlэжьат истамбылакlуэ щlэныгъэр. (Езы хэхэсхэр я мухьэжыр гупым «Иужьрей истамбылакlуэкlэ» ящlэ). Мис абы псэхупlэ кьуртыр-кьым адыгэ публицистым. Иджы ар къэзыгупсысыжьащ Жанокъуэ Пагуэ жыхуаIэ Бзэрдэлым щыщ кьуажэ тет гуэрым и жьыэри, и lэгъуэблагъэрэ эщlигъэуIуэу, Тыркуэм иришьну нужь иту зэрызэхихарт. Адрей истамбылакlуэхэм къащlащlам фIыуэ щыгъуазэ, и lупэпкъэгъуэрэ зыIуэнкlэ хъунум зи гур дэхащэ хэкупсэр, ипэпкъыпlар ирогулэз, иромэхъащэ аргуэру зы адыгэ гуп гъуэгуанэ хьерсыщым техьэну мурад зэраIэм, ахэр натlэкlэ зыжьхэхэунэр адыгэ псалъэжьым «Истамбул имыкlыр щlолlэ - икlар йолIыхь» жыхуиIэм хуэдэу кьыэзрыщlидзынур мобыкъэм я деж нихьэсын мурадкlэ хуэзэфlэкl кьиртынэркъым. Псомкlи нэхъ игъэкъащlэр бгъкьигъэпщlауэ зыгъэжакъуэ Пагуэщ.

Абы и зыжьэкъым. Бгырыс щlэныгъэншэхэм я нэр яхуэзыIуех Уэсмэн империем зэритlысхьэу ахэр зыIуэну бэлыхьлажьэхэм. Абы кьыдэкlуэуи, хегъэгъуазэ Кавказым ис адыгэхэм урысхэр кьаэзрыхуущытыр куэдкlэ зэрыпнэхь игъэм тырку правительствэр адыгэ Іэпхъуэм зэрахущытым нэхъыр, адыгэхэм хэкур хьифладзэ щыхуэмейм ар и зы щхьэгъагъуэ нэхъыщхьэуи къеIыпту.

«Еи! Жанокъуэм дикlыну зыифlэигъуэ ди унэкъуэщхэ! - захуегъаэ Нурий абыхэм епIуащ. - Фэ а хэпъуэгум и пIалъэр фщlэркъым, фыщыгъуазэкъым. Жанокъуэ жиIэ закъуэм зевмыгъэгъапщlэ! Фыуэ фемыгупсысу, нэфырыкlуэу, фи инагъуэр щыгъуэ щlэфкъуэгъэр фыикъежьамэ, тхьэмыщкlагъэ къыфтыысынщ... фыкъыщlэхъеин щыIэкъым, фызыбгъащlэ къэралыр хабзэншэхэ кьыкlыдзэкlэрэкъым, кьыфхуэхеи щыщlэу щlапхъэ дзатъуэ къэралыр нэхъ кууэ зыхьидощlэ тхылъымпIэм кьытедджыкlым нэхъыр.

Мис а зэман зэблэкlыпlэм, Іэщlагъэ зэблэхьыпlэм пыщlа гупгъэсагъуэхэр фlы дыдэу ищlэм хуэдэщ Щагъуэм. Зыгъэр ар пащхьэм кьиуэ кьопсалъэ жьыпlэнщ и тхыгъэхэр щыбджкlэ. Къащlэтмэ, апхуэдэ дыдэу, «зыхуэгъэзэныпъэ», уеблэмэ, памфлет теплъэ иIэу, гъэпсащ «Хэкужьым ис адыгэхэ!» тхыгъэр.

Ар фlыуэ якъызыгупlуэгуп (дэри тlэкlу дахьэу) куэдрэ нужь итащ Щагъуэм и фэепlъыр зэрагъэльапlэм и щlыхэт наIуэхэр республикэм и тхыдэм, и гъащlэм щыгъэзыуным. Занщlэу зэфlэкlауэ щыткъым - Іэджэм уелъэIун, уедэуэн, тебгъэзэжурэ, аргуэру ущlэльэIун хуей хъурт. Сыт хуэдиз зэгуэпыгъуэрэ «волокита» жыхуаIэмрэ хэмыльмэ, ныбжьыгъэгъэм и лъапIагьыр зэрыпlуатэ бзэщ. ЖьэрыIуратхъэм удезыгъэхъэхын, емыкlу къызыгъэхьын хэльхъым - дахагъэрэ губзыгъагъэрэщ. Сабий ирибгъэфlэну, нэхъыжьым пщlэуэ хуэпщlыр ирибгъэнэхуэну уасэ зимыIэжщ. Дипломат бзэщ. Дигу кьэдвгъэгъэжьыкьыт нэчъкъыхытхым, хьэмэ кlэлъыпгъакlуэм Іэнэм щызыбгъащашэ гупитIым, щlэуэ зэблагъэ хъуахэм, я нэхъыжьхъэм я зэпсэльэкlэр. Сытым хуэдизу дахэ, дыгъэм абыхэм я жьыэгъуэхэр! Зы закъуи хьащlэхэм е хэгъэрейхэм къаэхэпшынкъым «Дипломатием и азбукэ» жыхуаIэр идкъуэ. Апхуэдэ дунейм тетми-темытми щlэхъхэркlым. Къеджэкlи, тхэкlи зыщlэу щымыта ди дадджэкъэ я хабзэхэрщ, я нэмысырщ абыхэм я дипломатие щlэныгъэр, я бзэм и щифырыр, и кодыр. Оксфорд е Кембридж къауха фlэкlа пщlэнкъым итIани! Нэхъапэм нэхъ гъэщlэгъуэныжь щыгъащ, дауи. Хасэм жьакlэхуэхэм щагъэпlэ псэльэкlэр, утыку кьрахьэ гъэсэныгъэр, ущиер, ефэндыхэм я уаэхэри хэту, иджы «публицистикэ» жыхуэтlэ ущие къыежьакlыкlэм и лЭужьыгъуэ гуэру щытагъэнущ. Абы уеджэ хъунт «жьэрыIуатэ» е «щыхубз» публицистикэжь. «Жьэрыlуатэ» публицистикэр щапlхъэ дзатъуэ къыщlэкlащ щlыху тхъэкlумэм, нэм занщlэу тхъэгъэза гупсысэ къъIуэтапlэр - радиомрэ телевидензмрэ - диIэ щыхъуам. Тхыгъэ публицистикэм апхуэдэу зиужькъым, занщlэуи кьищтагъэнукъым адыгэм а зэмысар.

Гу пъыфтамэ, нобэр къызджэсами, фlирымыкlэ къакlуэу зэхэтха псалъэр нэхъ кууэ зыхьидощlэ тхылъымпIэм кьытедджыкlым нэхъыр.

Мис а зэман зэблэкlыпlэм, Іэщlагъэ зэблэхьыпlэм пыщlа гупгъэсагъуэхэр фlы дыдэу ищlэм хуэдэщ Щагъуэм. Зыгъэр ар пащхьэм кьиуэ кьопсалъэ жьыпlэнщ и тхыгъэхэр щыбджкlэ. Къащlэтмэ, апхуэдэ дыдэу, «зыхуэгъэзэныпъэ», уеблэмэ, памфлет теплъэ иIэу, гъэпсащ «Хэкужьым ис адыгэхэ!» тхыгъэр.

Ар фlыуэ якъызыгупlуэгуп (дэри тlэкlу дахьэу) куэдрэ нужь итащ Щагъуэм и фэепlъыр зэрагъэльапlэм и щlыхэт наIуэхэр республикэм и тхыдэм, и гъащlэм щыгъэзыуным. Занщlэу зэфlэкlауэ щыткъым - Іэджэм уелъэIун, уедэуэн, тебгъэзэжурэ, аргуэру ущlэльэIун хуей хъурт. Сыт хуэдиз зэгуэпыгъуэрэ «волокита» жыхуаIэмрэ хэмыльмэ, ныбжьыгъэгъэм и лъапIагьыр зэрыпlуатэ бзэщ. ЖьэрыIуратхъэм удезыгъэхъэхын, емыкlу къызыгъэхьын хэльхъым - дахагъэрэ губзыгъагъэрэщ. Сабий ирибгъэфlэну, нэхъыжьым пщlэуэ хуэпщlыр ирибгъэнэхуэну уасэ зимыIэжщ. Дипломат бзэщ. Дигу кьэдвгъэгъэжьыкьыт нэчъкъыхытхым, хьэмэ кlэлъыпгъакlуэм Іэнэм щызыбгъащашэ гупитIым, щlэуэ зэблагъэ хъуахэм, я нэхъыжьхъэм я жьыэгъуэхэр! Зы закъуи хьащlэхэм е хэгъэрейхэм къаэхэпшынкъым «Дипломатием и азбукэ» жыхуаIэр идкъуэ. Апхуэдэ дунейм тетми-темытми щlэхъхэркlым. Къеджэкlи, тхэкlи зыщlэу щымыта ди дадджэкъэ я хабзэхэрщ, я нэмысырщ абыхэм я дипломатие щlэныгъэр, я бзэм и щифырыр, и кодыр. Оксфорд е Кембридж къауха фlэкlа пщlэнкъым итIани! Нэхъапэм нэхъ гъэщlэгъуэныжь щыгъащ, дауи. Хасэм жьакlэхуэхэм щагъэпlэ псэльэкlэр, утыку кьрахьэ гъэсэныгъэр, ущиер, ефэндыхэм я уаэхэри хэту, иджы «публицистикэ» жыхуэтlэ ущие къыежьакlыкlэм и лЭужьыгъуэ гуэру щытагъэнущ. Абы уеджэ хъунт «жьэрыIуатэ» е «щыхубз» публицистикэжь. «Жьэрыlуатэ» публицистикэр щапlхъэ дзатъуэ къыщlэкlащ щlыху тхъэкlумэм, нэм занщlэу тхъэгъэза гупсысэ къъIуэтапlэр - радиомрэ телевидензмрэ - диIэ щыхъуам. Тхыгъэ публицистикэм апхуэдэу зиужькъым, занщlэуи кьищтагъэнукъым адыгэм а зэмысар.

Гу пъыфтамэ, нобэр къызджэсами, фlирымыкlэ къакlуэу зэхэтха псалъэр нэхъ кууэ зыхьидощlэ тхылъымпIэм кьытедджыкlым нэхъыр.

Мис а зэман зэблэкlыпlэм, Іэщlагъэ зэблэхьыпlэм пыщlа гупгъэсагъуэхэр фlы дыдэу ищlэм хуэдэщ Щагъуэм. Зыгъэр ар пащхьэм кьиуэ кьопсалъэ жьыпlэнщ и тхыгъэхэр щыбджкlэ. Къащlэтмэ, апхуэдэ дыдэу, «зыхуэгъэзэныпъэ», уеблэмэ, памфлет теплъэ иIэу, гъэпсащ «Хэкужьым ис адыгэхэ!» тхыгъэр.

Ар фlыуэ якъызыгупlуэгуп (дэри тlэкlу дахьэу) куэдрэ нужь итащ Щагъуэм и фэепlъыр зэрагъэльапlэм и щlыхэт наIуэхэр республикэм и тхыдэм, и гъащlэм щыгъэзыуным. Занщlэу зэфlэкlауэ щыткъым - Іэджэм уелъэIун, уедэуэн, тебгъэзэжурэ, аргуэру ущlэльэIун хуей хъурт. Сыт хуэдиз зэгуэпыгъуэрэ «волокита» жыхуаIэмрэ хэмыльмэ, ныбжьыгъэгъэм и лъапIагьыр зэрыпlуатэ бзэщ. ЖьэрыIуратхъэм удезыгъэхъэхын, емыкlу къызыгъэхьын хэльхъым - дахагъэрэ губзыгъагъэрэщ. Сабий ирибгъэфlэну, нэхъыжьым пщlэуэ хуэпщlыр ирибгъэнэхуэну уасэ зимыIэжщ. Дипломат

Хъэнэсир къэбэрдей къуажэм и нобэрей теплъэр.

Іуэхугъуэхэр щекlуэкlыр 1912 гъэм и пщlэдзэрщ. А лъэхъэнэм Тыркум уIэпхъуэн щхьэкlэ тхьитlэ Іэджэ зэбгъэпащын хуейт, ари зэман кlыхь текlуадзэу. ИпъэгрэI ныкъуэрэ нэхъ дэмыкlыу, Іпэ дунейпсо зауэшхуэм щlидзащ, Урысеймрэ Тыркумрэ лъэныкъуэ зырызкlэ хэту, зэкlэлъыкlуи, зэкlэлъыжи яку дэмыльыжу. Абы ирихьэлIэу Тыркум Іэпхъуэну хэт зигъэхьэзырами и мурадыр игъэтlылъыжьын хуей хъурт. Октябрь революцэм истамбылакlуэм кlэ приттащ, Ар мыхъуамэ, ди лъэпкъыр хуэм-хуэмурэ Тыркум Іэпхъуэу кьыщlэкlынут, зэпхъа-хэпхъауэ тенджыз Іуфрэм кьыIуна щапсыгъ къуажэ щыкlыхэм хуэдэ тlэкlыхэм ещlхь зыгуэркъэм нэхъ кьэмынэу.

Нобэрей Тыркум Татьостэным зэрыщlэнакlэр? «Пэрыуэ имыIэу, пасэрей щlэхъэм фыкlэу, зыкlагъуэ игъэпщlылIынут, Анзорей жаригъэIэнут». Тlэкlу пщтыкlыуэу псэльагъэнут публицист щlалэр. Кьэбэрдей пщы-уэркъхэм ящlыщу нэхъ лъэпкъыжь дыдэ, нэхъ лъэпкъ цlэрыIуэхэм яхьхьэт Анзорхэ. Апхуэдэ дыдэу емыпхъэшэкlами хьуну кьыщlэкlынут. Татьостэным здраща щlыху 1500-р игъэуэнэхъуар пэжщ. Тыркум, Кьайсэр лъэныкъуэмкlэ идкъыр кьуажэ щыкlыу исщ Анзорейкlэ еджэу (тыркукlэ - Пазарсу). 1986 гъэм абы щlыхуэн 196-рэ дэсльэуэ аращ. Тlэкlу нэхъыбэт нэгъэщlэ Анзорейм, Кафтангиен якьуаIэм, дэсыр - 383-рэ. Жьыпlэнрамэ, лъэпкъым щlэныгъэ щыIэ, ящlалъэжь истамбылакlуэм хьыхьа Анзорхэм я кlэр бжьыхьам дахуэжащ. Аращ къащlыщlар «дуней жэнэтым фызошэ» жиIэу игъэжьэкlуэхэмэ. Лъэпкъым ящlар, зэтрагъэсабырэн хуейуэ. Иужьрей илъэс зы тlощlырыпщlым зи лъэ ихьу хъуам я щхьэр дах адыгэ кьуажэхэм. Жаныкъуейм 1986 гъэм ирихьэлIэу ахэр лъэпкъ щхьэхуэу щыIэжакъым, абаззэхэм, нэтхъуейхэм яхьыпсыхьыжат, яяыныкъуэхэр нэгъуэщlыпIэ Іэпхъуащ. Кьэбэрдейр кьыхэзыхахэрэ ящlэтэкъым. А лъэныкъыщlэм кьытекlагъэ щlэныгъэ, Дамаск дзэ щыпсэуауэ «Гъуаэз» газетым тетакъыщlэ. Тетар абы Іэпхъуэну, Дамаск дзэ щыпсэуауэ мурад ищlауэщ. А мурадым зэрехъулIа щlыкlэм, щlыкlэм и Іуэху зыхуэкlуам дыщыгъуазэкъым, щыгъуазэ дрихьэлIакlым. Уеблэмэ, Пагуэм и гупыр Истамбыл имыкlыхъауэ кьыщlэкlынкlэ хъунущ, езыр абы нэсыпамэ. Щlагъуэм зи гугъу ищlыжьыгъуэхэр щекlуэкlыр 1912 гъэм и пщlэдзэрщ. А лъэхъэнэм Тыркум уIэпхъуэн щхьэкlэ тхьитlэ Іэджэ зэбгъэпащын хуейт, ари зэман кlыхь текlуадзэу. ИпъэгрэI ныкъуэрэ нэхъ дэмыкlыу, Іпэ дунейпсо зауэшхуэм щlидзащ, Урысеймрэ Тыркумрэ лъэныкъуэ зырызкlэ хэту, зэкlэлъыкlуи, зэкlэлъыжи яку дэмыльыжу. Абы ирихьэлIэу Тыркум Іэпхъуэну хэт зигъэхьэзырами и мурадыр игъэтlылъыжьын хуей хъурт. Октябрь революцэм истамбылакlуэм кlэ приттащ, Ар мыхъуамэ, ди лъэпкъыр хуэм-хуэмурэ Тыркум Іэпхъуэу кьыщlэкlынут, зэпхъа-хэпхъауэ тенджыз Іуфрэм кьыIуна щапсыгъ къуажэ щыкlыхэм хуэдэ тlэкlыхэм ещlхь зыгуэркъэм нэхъ кьэмынэу.

Дауэт Щагъуэр Татьостэным зэрыщlэнакlэр? «Пэрыуэ имыIэу, пасэрей щlэхъэм фыкlэу, зыкlагъуэ игъэпщlылIынут, Анзорей жаригъэIэнут». Тlэкlу пщтыкlыуэу псэльагъэнут публицист щlалэр. Кьэбэрдей пщы-уэркъхэм ящlыщу нэхъ лъэпкъыжь дыдэ, нэхъ лъэпкъ цlэрыIуэхэм яхьхьэт Анзорхэ. Апхуэдэ дыдэу емыпхъэшэкlами хьуну кьыщlэкlынут. Татьостэным здраща щlыху 1500-р игъэуэнэхъуар пэжщ. Тыркум, Кьайсэр лъэныкъуэмкlэ идкъыр кьуажэ щыкlыу исщ Анзорейкlэ еджэу (тыркукlэ - Пазарсу). 1986 гъэм абы щlыхуэн 196-рэ дэсльэуэ аращ. Тlэкlу нэхъыбэт нэгъэщlэ Анзорейм, Кафтангиен якьуаIэм, дэсыр - 383-рэ. Жьыпlэнрамэ, лъэпкъым щlэныгъэ щыIэ, ящlалъэжь истамбылакlуэм хьыхьа Анзорхэм я кlэр бжьыхьам дахуэжащ. Аращ къащlыщlар «дуней жэнэтым фызошэ» жиIэу игъэжьэкlуэхэмэ. Лъэпкъым ящlар, зэтрагъэсабырэн хуейуэ. Иужьрей илъэс зы тlощlырыпщlым зи лъэ ихьу хъуам я щхьэр дах адыгэ кьуажэхэм. Жаныкъуейм 1986 гъэм ирихьэлIэу ахэр лъэпкъ щхьэхуэу щыIэжакъым, абаззэхэм, нэтхъуейхэм яхьыпсыхьыжат, яяыныкъуэхэр нэгъуэщlыпIэ Іэпхъуащ. Кьэбэрдейр кьыхэзыхахэрэ ящlэтэкъым. А лъэныкъыщlэм кьытекlагъэ щlэныгъэ, Дамаск дзэ щыпсэуауэ мурад ищlауэщ. А мурадым зэрехъулIа щlыкlэм, щlыкlэм и Іуэху зыхуэкlуам дыщыгъуазэкъым, щыгъуазэ дрихьэлIакlым. Уеблэмэ, Пагуэм и гупыр Истамбыл имыкlыхъауэ кьыщlэкlынкlэ хъунущ, езыр абы нэсыпамэ. Щlагъуэм зи гугъу ищlыжьыгъуэхэр щекlуэкlыр 1912 гъэм и пщlэдзэрщ. А лъэхъэнэм Тыркум уIэпхъуэн щхьэкlэ тхьитlэ Іэджэ зэбгъэпащын хуейт, ари зэман кlыхь текlуадзэу. ИпъэгрэI ныкъуэрэ нэхъ дэмыкlыу, Іпэ дунейпсо зауэшхуэм щlидзащ, Урысеймрэ Тыркумрэ лъэныкъуэ зырызкlэ хэту, зэкlэлъыкlуи, зэкlэлъыжи яку дэмыльыжу. Абы ирихьэлIэу Тыркум Іэпхъуэну хэт зигъэхьэзырами и мурадыр игъэтlылъыжьын хуей хъурт. Октябрь революцэм истамбылакlуэм кlэ приттащ, Ар мыхъуамэ, ди лъэпкъыр хуэм-хуэмурэ Тыркум Іэпхъуэу кьыщlэкlынут, зэпхъа-хэпхъауэ тенджыз Іуфрэм кьыIуна щапсыгъ къуажэ щыкlыхэм хуэдэ тlэкlыхэм ещlхь зыгуэркъэм нэхъ кьэмынэу.

Дауэт Щагъуэр Татьостэным зэрыщlэнакlэр? «Пэрыуэ имыIэу, пасэрей щlэхъэм фыкlэу, зыкlагъуэ игъэпщlылIынут, Анзорей жаригъэIэнут». Тlэкlу пщтыкlыуэу псэльагъэнут публицист щlалэр. Кьэбэрдей пщы-уэркъхэм ящlыщу нэхъ лъэпкъыжь дыдэ, нэхъ лъэпкъ цlэ

● Зэпеуэ

«Апхуэдэщ адыгэхэм я хабзэр!»

Арат фIащар «Адэжь щыналъэ» республикэ фестивалым хыхьэу КъБР-м и автомобиль-гъэзэгу колледжым щрагъэкIуэкIа джэгу-зэпеуэм. Ар кызэригъэпэщащ колледжым и унафэщIым тъэсэныгъэ лэжьыгъэхэмкIэ и къуэдзэ кьалэнхэр зыгъэзащIэ Кьуэныкьуей Марьянэ.

ЗЭХЫХЬЭМ и кьэпщтакIуэ гупым хэтащ Сабий творчествэмкIэ центрым и кьудамэм и унафэщI Жэмбэч Маритэ, КъБР-м и автомобиль-гъэзэгу колледжым и унафэщIым и къуэдзэхэу Тау Заудин, Канулинэ Светланэ, еджапIэм и егъэджакIуэ Бищло ФатIимэ сымэ.

Колледжым щеджэ Мэззшокъуэ Амиррэ Кьуэкьуей Каринэрэ зэхыхьэр кьафэ дахэкIэ кьызэIуахы нэужь, ар езыгъэкIуэкI ФIэщмыхьу Рустам зэпеуэм хэт «Гуащъэмахуэ», «Нартсанэ», «Сосрыкьуэ» гупхэр, джэгуакIуэм и кьалэныр зыгъэзащIэ Шыдыгъу Владимир сымэ утыкум иригъэлэгъащ.

Зэпеуэм и япэ Iыхьэм гупхэр фIэхъус хьинкIэ зэхьэзэхуащ. Кьыхэгъэщыпхъэщ а Iуэхум дэтхэнэ зыри мыIейуэ зэрыпэлъэщащ. ЕтIуанэ Iыхьэм адыгэ хабзэм щыщу махуэ кьэс дызрихьэлIэ Iуэхугъуэхэм теухуа упщIэхэм жэуап псынщIэ дыдэу зыщыг